

STIPTA ISTVÁN*

Kísérlet a jogtörténeti szlavisztika hazai meghonosítására: Murarik Antal

Murarik Antal (1913-1939) a két világháború közötti magyar jogtörténet-tudomány egyik legnagyobb ígérete volt. Első éves joghallgatóként Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumát választotta, pedig legendás mesterét éppen ekkor, 1931-ben a kormányzó bizalmasa, az igazságügy energikus minisztere hazafiatlansággal vádolta meg a képviselőházban. Murarik rendkívüli nyelvismerete révén rövid időn belül avatott kutatója lett a közép-európai összehasonlító jogtörténetnek. Már egyetemi hallgatóként a Századok sűrűn publikáló munkatársa volt, és más szaklapokban is számos feltűnést keltő tanulmányt és tudományos igényű könyvismertetést írt. Egyetemi tanulmányai kezdetén magas összegű kultuszminisztériumi kutató-ösztöndíjat kapott, majd gyakorló jogászként, kúriai tanácsjegyzőként 1935-ben – a cseh, a szlovák és a lengyel jogtudósokkal széles körű tudományos kapcsolatokat ápoló mestere jóvoltából – Bécsben és Prágában a kurrens szlavisztikai irodalmat tanulmányozta.¹

A neves pályatárs, Bónis György szerint a fiatal jogász már bencés diákként vonzódott a jogfilozófiához. A jogtörténetet később is történeti jogtudományként fogta fel, s ezért közeledett a ténybeli elemeket kirekesztő tiszta jogtan felé. Hans Kelsennel a Prágai Német Egyetemen személyesen is találkozott.² Az ősiség eredetéről szóló alapművében³ írta, hogy a számításba vehető tudományos módszerek kérdésében Kelsen, a „jogtudomány metodológiai problematikájának megteremtője” komoly segítséget adott számára. „Azzal tüntetett ki, hogy jogtudományi módszerrel feldolgozni kívánt munkám kapcsán módszertani nézeteimet meghallgatta, és azokra termékenyítő megjegyzést

* egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem

¹ Murarik prágai mentora Anton Straka, a jeles irodalmár volt. GÁL ISTVÁN: *Anton Straka, József Attila csehszlovák diplomata-barátja*. Filológiai Közöny X. évf. (1964.) 1–2. sz. 109. p.; TÓTH ZOLTÁN JÓZSEF: *Magyar közjogi hagyományok és nemzeti öntudat a 19. század végétől napjainkig. Adalékok a Szent Korona eszme történetéhez*. Szent István Társulat. Budapest, 2007. 192–193. pp.

² SZABÓ MIKLÓS: *Szó szerint... A jog és a nyelv interferenciájáról*. In: *Jog és nyelv* (Szerk.: Varga Csaba). Budapest, 2000. 25. p.; BÓNIS GYÖRGY: *Murarik Antal (Nekrológ)*. Regnum 1940-41. évf. (a továbbiakban: BÓNIS 1940–41.) 435. p. Vö: BÓNIS GYÖRGY: *Pályám emlékezete (1983)*. Közreadja RUSZOLY JÓZSEF. Szegedi Műhely. 46. évf. 3-4. sz. Szeged, 2007. 101–148. pp.; KÁVÁSSY SÁNDORNÉ – TAMÁSI A. ÉVA: *Bónis György tudományos hagyatéka Szegeden*. Letéti jegyzék, függelékkel. Szeged, 2014. 18. p.

³ MURARIK ANTAL: *Az ősiség alapintézményeinek eredete*. (Értekezések Eckhart Ferenc Jogtörténeti Szemináriumából. 6. sz.) Sárkány Ny. Budapest, 1938. 225 p. (a továbbiakban: Murarik ősiség).

tett.⁴ Murarik egy másik írásában is lelkesedve dicsérte Kelsent, „aki forradalmi eredetiségével és élelméljűségével, de gyakran megdöbbentő merészségével méltán nevezhető az elméleti jogtudományok Einsteinjének.”⁵

Jogtörténeti munkáiban komoly hangsúlyt fektetett a jog összehasonlító vizsgálatára. Ebben Eckhart Ferencet követte, aki szintén az azonos gazdasági és művelődési szinten álló népek jogának hasonló alakulásában, a „párhuzamos jogfejlődés elméletében” kereste az ősi intézményeink kulcsát. Hazai mestere nyomán Murarik is abból indult ki, hogy minden jogrendszerben vannak olyan kultúrától függő elemek, amelyek egy-egy térség hasonló jellegű intézményeit keletkeztetik, majd alakítják. Ő is azt a – korszellemtől eltérő – álláspontot képviselte, hogy a magyar jogfejlődést a közép-európai jogtörténet szerves részének kell tekinteni. Ezért foglalkozott egyedülként a jogtörténészek közül a szláv jogokkal, ezért használta fel szomszédaink történeti emlékeit az ősiség eredetének kutatásában, ezért ismertette nagy lelkesedéssel a szláv jogi szakírók frissen megjelent munkáit.⁶

A hazai jogtörténet-tudomány kevésbé értékelte Murarik tematika és módszertani kísérleteit a magyar jog eredetének vizsgálata, továbbá a szláv-magyar transzfer elemzése terén. A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a fiatalon elhunyt szerző szláv jogtörténettel összefüggő töredékes munkáit számba vegye, és ezek legfőbb jellemzőit összegezze. Az életút áttekintése főhajtás egy olyan jogász előtt, aki a történeti ismereteken alapuló jogelméleti közelítés és a jog általános tendenciáit figyelembe vevő ténykutató jogtörténet híve és sikeres képviselője volt.

A korabeli szláv jogtörténetírás Murarik-interpretációja

A két világháború közötti időszak első harmadában az utódállamok jogi fakultásain nagy iramban készültek az új-nemzeti irányultságú tananyagok, és ezzel párhuzamosan lelkesült múltfeltárási, identitás-keresési mozgalom alakult ki. Ezt a folyamatot kezdetektől fenntartással, majd a harmincas évektől erősödő gyanakvással követte a magyar közpolitika és a tudományos körök jelentős része is. A jogtörténet számos hazai képviselője – veszélyt látva a gyakori magyar-ellenes törekvésekben – hasonlóan markáns nemzeti karakterű gondolatokat fogalmazott meg. Egyértelmű kivételnek Eckhart Ferenc számított, aki hazai jogtörténetünk fejlődését és lényegi jegyeit az európai, közelebbről a közép-európai államok és nemzetek közös fejlődési sajátosságaival rokonította. E felfogás tudatos eleme a környező szláv és a magyar fejlődés azonos, vagy hasonló elemeinek kimutatására irányuló törekvés volt. A frissen jogtörténeti katedrát kapott

⁴ Murarik ősiség 7. p.

⁵ MURARIK ANTAL: *Katolikus szempontok érvényesítése a magyar jogtörténetírásban*. Katolikus Szemle 49. (1935) 9. sz. 567. p. Moór Gyula is „minden idők egyik legjelentékenyebb jogi teoretikusának” tartotta Kelsent. SZABADFALVI JÓZSEF: *Moór Gyula Hans Kelsen interpretációja*. In: Hans Kelsen: *Az államélet alapvonalai*. Prudentia iuris 7. Miskolc, 1997. 115. p.; GYÖRFI TAMÁS: *A kortárs jogpozitivizmus perspektívái*. (Válogatott tanulmányok). Prudentia iuris 25. Miskolc, 2006. 99–109. pp.

⁶ BÓNIS 1941–41, 436. p.; STIPTA ISTVÁN: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve*. A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 57. (Sorozatszerk.: Balogh Elemér). Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015. 143–146. pp.

történész komoly egzisztenciális veszéllyel járó szellemi harcot vállalt a nemzeti irányzat hazai képviselőivel, közöttük a hazafias érzelmű közjogász professzorokkal.

Eckhart a szláv jogtörténet tanulmányozására, a korabeli jogtörténeti kutatások nyomon követésére küldte szláv nyelvű területekre Murarik Antalt. A tanítvány külföldi kutatóútján helyben tanulmányozta a cseh, a szlovák és a délszláv jogtörténeti műveket és figyelemmel kísérte a szlavisztikai műhelyek belső vitáit. Tapasztalatairól a Századok hasábjain könyvelemzésekben, recenziókban számolt be. Az eredeti nyelven olvasott szláv tanulmányoknak is nagy szerepük volt fő műve, az ősiségről szóló monográfia megírásában.

A szláv jogtörténet értékeléséhez és a magyar vonatkozású álláspontok bemutatásához Rudolf Rauscher nagy vitát kiváltó, 1934-es tanulmánya szolgáltatott alapot.⁷ A pozsonyi egyetem jogtörténésze éles hangon bírálta Theodor Saturnik Prágában frissen megjelent, a közös ószláv jog létének bizonyíthatóságát megkérdőjelező művét, egyben határozottan elutasította a magyar jog önálló történeti karakterét elfogadó szerzői állításokat.⁸ Rauscher egyébként komoly tudományos munkásságot fejtett ki; 1927-ben publikálta *A szlovák jogtörténet és a közép-európai állam és jog története*, 1931-ben *A közép-európai közjog története* című könyvét. 1933-ban adták ki a *Magyar és szlovák jogtörténet*-ét, majd 1934-ben jelentette meg *A szlovák jogtörténet programjáról és céljairól* szóló munkáját. Murarik ez utóbbi mű tudomány-kritikai áttekintésére vállalkozott.⁹ A Századokban megjelent tartalmas vitairatot később átdolgozta és önálló kiadványban is megjelentette.¹⁰ A két szöveg tárgyunk szempontjából fontos részekben eltér egymástól, ezért a két kiadványt külön közleményként hivatkozunk.

Murarik értelmezése szerint a Rauscher által felvetett, szlavisztika-tudományt érintő alapkérdés az, hogy létezik-e egyáltalán tudományos alapokon álló szláv jogtörténet. A pozsonyi szerző ebből a szempontból vette sorra a szláv nyelven megjelent jogtörténeti tárgyú, vagy ilyen kitekintést tartalmazó köztörténeti műveket, mutatta be, egyben alapos kritika alá vonta ezek őstörténet-koncepcióit.¹¹

Murarik – vitatkozva Rauscherrel – abból indult ki, hogy a szláv jogtörténetet elsőként a lengyel Balzer Oswald helyezte tudományos alapokra.¹² A korábban megjelent szláv nyelvű joghistóriai művek csupán tudományos mezbe öltöztetett politikumot kép-

⁷ RUDOLF RAUSCHER: *Několik úvah o programu a cílech slovanských právních dějin*. Současně kritika díla prof. Dr. Theodora Saturníka: „O právu soukromém u Slovanů v dobách starších“. Nákladem Právnické Fakulty University Komenského v Bratislavě. Bratislava, 1934. 54 pp.

⁸ THEODOR SATURNIK: *O právu soukromém u Slovanů v dobách starších*. Niederle Lubor: Slovenské Starozitnosti. II. rész, 2. füzet. Praha, 1934. uő: Rocenka slovanského ustavu: svazek 5–7.: za triletí 1932–34. *Annuaire de l'Institut Slave de Praha*. Orbis. Praha, 1935. 454 p. Vő: HORVÁTH Pál: A regionális jogfejlődés összehasonlító vizsgálatának előtérbe kerülése a jogtörténet területén. *Jogtudományi Közlöny*. 1969. 10. sz. 511. p.

⁹ RAUSCHER, RUDOLF: *Několik úvah a programu a cílech slovanských právních dějin (Megjegyzések a szláv jogtörténet célkitűzéseire)*. Pozsony, 1934. Ism.: MURARIK Antal. *Századok* 1937. (a továbbiakban: RAUSCHER-MURARIK 1937.) 86–91. pp.

¹⁰ MURARIK ANTAL: *Szláv és magyar jogtörténet*. Rauscher Rudolf „Několik úvah o programu a cílech slovanských právních dějin” (Pozsony, 1934.) c. művének bírálata. *Klny. a Századok* 1937. január-márciusi számából. Egyetemi Ny. Budapest, 1937. (a továbbiakban: MURARIK 1937.)

¹¹ RAUSCHER-MURARIK 1937, 86. p.

¹² OSWALD MARIAN BALZER: *Historia porównawcza praw slowianskich*. Glowne kierimki rozwoje nauki i jej istotne zadania. Lwów, 1900.

viseltek, mellékszándékkal készültek, a pánszlávizmus szolgálatában álltak. Balzerrel egyezően Eckhart tanítványa is úgy vélte, hogy a szlávok az őshazájában nyelvi egységet alkotott, és e zárt népközösségnek közös jogrendszere is volt. Azt viszont már az igényes lengyel kutató is megállapította, hogy erről az ősi jogrendszerről hiteles történeti források nem maradtak fenn. Szerinte az őszlávok jogrendszerét biztos tudományos alapokon álló összehasonlító módszerrel lehetne rekonstruálni.

A magyar recenzens szerint Balzer tisztán látta e művi folyamat tudományos nehézségeit. Éppen ezért a lengyel szerző a szláv jogtörténet legfőbb feladatát nem is e „szivárvány kergetésében”, hanem kizárólag a később kialakult szláv népek jogrendszerének történeti feltárásában és összehasonlító elemzésében látta. Murarik szerint Balzer éles elméjű kritikai érzékkel szakadt el kora pánszláv romanticizmusától.¹³ A lengyel szerző későbbi, híressé vált alkotmányjogi munkájában¹⁴ is kitartott korábbi álláspontja mellett. A magyar recenzens azt is említi, hogy időrendben az első szláv jogtörténetről írt munka a lengyel Waclaw Maciejowsky műve volt, amely ugyan elfogultság nélkül közelített a szláv kérdéshez, de túl mechanikusan követte a korabeli német tudományos felfogást. A nagy lengyel jogtörténész első magyarországi minősítése tartalmilag azonos a mai lengyel jogtudomány értékelésével.¹⁵

Murarik Századok-beli cikke alapos elemzést nyújtott az általa „legnagyobb szláv jogtörténész”-nek tartott, Karl Kadlec prágai professzor szlavisztikai munkásságáról is. A Tripartitumot is lefordító tudós munkásságának első időszakában azt hirdette, hogy az egyes szláv népek legrégebb jogemlékeiből mesterséges úton rekonstruálni lehet az őszláv jogot vagy annak legalább a vázát. Kadlec a szláv népek szétszóródása ellenére utólag megállapíthatónak tartott egy olyan jogrendszert, amely „merőben idealisztikus léttel bírna csupán, mivel sehol hatályban nem lenne, de a katexochén szláv jogot jelentené.”¹⁶

A magyar szerző kelsen-i érveléssel vitatta a koncepció tudományos jellegét. Kadlec álláspontjával azt, a „már általánosan elfogadott” jogbölcseleti tételt állította szembe, miszerint a sehol sem hatályos, tehát pozitivitással nem bíró jogrendszer nem jog, hanem legfeljebb idealisztikus normarendszer.¹⁷ Rámutatott arra a logikai következtetési hibára is, hogy Kadlec az őszláv jogot és az idealisztikus szláv normarendszert azonos módszerrel és ugyanazon forrásokból kívánta rekonstruálni. „Milyen alapon beszélhet hát akkor egyik esetben őszláv jogról, tehát az őshazájában tényleg hatályban volt szláv jogról, mikor a másik esetben csak egy idealisztikus jogrendszerről szól, egy későbbi korra vonatkozólag?” Szerinte Kadlec korábbi, katexochén szláv jogról szóló nézete nem jogtörténeti, hanem jogpolitikai célokat szolgált, amikor – filius ante patrem – a szláv „völkisch” jogot kívánja feltárni.

¹³ RAUSCHER-MURARIK 1937, 87. p.

¹⁴ OSWALD MARIAN BALZER: *Aus Problemen der Verfassungsgeschichte Polens. Zentral-Verlagsbureau des Obersten Polnischen Nationalkomitees.* Krakau, 1916. 1. p.

¹⁵ *Historia prawodawstwa owianskich.* Warszawa, 1834. Vö: KATARZYNA SÓJKA-ZIELIŃSKA: *Neuere Rechtsgeschichte in Polen seit 1989.* Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte 24. J. (2002) Nr. 3–4. S. 351.

¹⁶ KAREL KADLEC: *O úkolu právního dějepisu slovanského.* Osvěta, 1836.

¹⁷ HANS KELSEN: *Tiszta Jogtan.* (Ford. Bibó István) Budapest, 1988. 6. p.; VINNAI EDINA: *A magyar jogi nyelv kutatása.* Glossa Iuridica. 2014. 1. sz. 29–48. pp.; SZABÓ MIKLÓS: *Normatív nyelv-jogi nyelv.* Glossa Iuridica. 2014. 2. sz. 19. p.

Említést érdemel, hogy Murarik ezen az alapon bírálta a tehetséges szemináriumtárs, Degré Alajos könyvét is, mert a szerző „a Négyeskönyv azon tételeit, amelyek esetleg a tényleg alkalmazott szokásjogtól eltérnek, a magyar jogi szellem termékeinek” tekintette. Ebben az esetben is vitatta tehát „a halott elmélet, a Volksgeist-teória romantikus ideológiáját”, bár tudta, hogy Degré nem az elméletet, hanem csupán annak frazeológiáját követte.¹⁸

Murarik kedvező körülményként értékelte, hogy Kadlec utolsó, posztumusz művében szakított korábbi nézeteivel.¹⁹ A jeles jogtörténész új művében két részre osztotta a szláv jogot: az ősidők időszakára, amely a 10. századig tartott és a balti, valamint az Elba-menti megtelepedéssel zárult. A második, a szláv államok korának nevezett perióduson belül tárgyalta a bolgár, a szerb, az orosz, a cseh, a lengyel-litván, a szlovén, a horvát és a Ragusai állam történetét. Az alapvetően közjogi jellegű áttekintés szerint teoretikusan egységes szláv jogról csak az első periódusban lehet beszélni, a 10. század után már csupán az egyes szláv népek önállósult és egymástól sokban különböző jogrendszere lehet tudományos vizsgálat tárgya. Az egyes jogrendszerek összehasonlító elemzése döntheti el, hogy volt-e korábban egységes, az egész szlávorságot átfogó norma-rendszer. Murarik szerint viszont a továbbélés vizsgálatok feltétlenül figyelembe kell venni a magyar és az „oláh” jogot is. Ez a két nép ugyanis a szláv tenger közepén él s ennek következtében számos szláv jogintézményt recipiált. Álláspontja szerint a „magyar és oláh jogintézmények egyikéből-másikából egyes ősszláv jogintézményekre – az okozatból az okra – lehet következtetni.” A magyar szerző fontos módszertani kritériumnak tekintette, hogy az állítólagos ősszláv jogintézmények feltárásában fel kell használni a „nálunk sajnós, elhanyagolt” jogarcheológia, valamint a jogtörténetben még mindig nem eléggé értékelt nyelvtudomány eredményeit. Ez utóbbi segédeszköz igazolhatja, hogy amennyiben az egyes szláv népek egy jogintézményt közös szóval jelölnek, „az illető jogintézmény nyugodtan tekinthető a közös őshazából eredő, tehát ősszláv jogintézménynek.”²⁰

A délszláv jogtörténészek közül Rauscher a belgrádi Teodor Taranovskijt, az emigráns orosz professzort egyszerűen a politikai pánszlávizmus képviselőjének minősítette, Murarik viszont úgy vélte, hogy az orosz tudós, ha Belgrádba magával is vitte Szentpétervár pánszláv tradícióit, mégis a modern szerb jogtörténetírás megalapítója volt. Őt tartotta az egyetlen akkori szerb jogtörténésznek, hiszen Vatroslav Jagić és Constantin Jireček csak mellékesen foglalkozott jogtörténettel és ennek keretében is csak érintőlegesen a szerb jogtörténettel.²¹ Ezzel az állásponttal a modern szerb jogtörténetírás is egyetért,

¹⁸ DEGRÉ ALAJOS: *A Négyeskönyv perjogi anyaga*. In: Murarik Antal. Századok, 1936. 444. p.

¹⁹ KAREL KADLEC: *Introduction a l'étude comparative de l'histoire du droit public des peuples Slaves*. Collection des manuels publié par l'Institut d'Etudes Slaves. III. Librairie Ancienne Honoré Champion. Paris, 1933. A terjedelmes mű egyetlen magyar szerzőt sem nevesít, egyetlen magyar tudományos munkára sem hivatkozik. Vö: ANDRÁSI DOROTTYA: *Werbőczy Tripartitumának horvát recepciója*. Ivan Pergosic Decretuma és a Tripartitum modern-kori recepciójának aktualitásai. In: A Hármaskönyv 500. évfordulóján. Pázmány Press. Budapest, 2015. 41–53. pp.

²⁰ RAUSCHER-MURARIK 1937. 88. p.

²¹ CONSTANTIN JIREČEK: *Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien*: Studien zur Kulturgeschichte des 13–15. Jahrhunderts. 4. Teil. Alfred Hölder. Wien, 1919. 75 p. Bearb.: Jagić, V. Akademie der Wissenschaften (Wien).; HEKA LÁSZLÓ: *Szerbia állam- és jogtörténete*. Bába Kiadó. Szeged, 2005. 42. p.

egyik mai képviselője szerint Taranovszkij 1931-ben megjelent, és 1996-ban újra kiadott tankönyve a középkori szerb jog máig legalaposabb jogtörténeti összefoglalása.²²

Murarik méltatta Stanisław Kutrzeba lengyel tudós érdemeit is, aki az ősszláv jog szelleméről tartott rektori székfoglalójában meglehetősen szkeptikus hangot ütött meg az ősszláv jog kutathatóságának kérdésében.²³ A krakkói jogász szerint az egyes szláv jogrendszerekben észlelhető analógiák az árja jogból is eredhetnek, sőt lehetnek későbbi közös hatások termékei is. E felfogás egyébként a szláv jogtörténészek pozsonyi, 1933-ban tartott kongresszusának hivatalos álláspontjává vált.²⁴ Kutrzeba korábbi nézetei ismertek voltak a magyar történészek előtt is, hiszen lengyel alkotmánytörténeti művét gyakran hivatkozták nálunk is. Ennek első kiadása 1905-ben jelent meg, még ebben az évben kiadták oroszul, majd 1912-ben németül is.²⁵ A mű szerinti első lengyel történeti periódus az állam nélküli időszak volt, amely a végső hazában való megtelepedésig tartott, és a 10. század közepén zárult. Ekkor még a társadalom alapvető szerveződési szintje a nemzeti szervezetre volt. A második periódusban topográfiai, kulturális és nyelvi szempontból is elkülönült módon alakultak ki az önálló államok. A szerző vitatta az ősszláv hagyományok továbbélésének tételét, így az addig legáltalánosabbnak vélt szláv intézmény, a zadruga lengyel jelenlétét is. Erről a kérdéstről egyébként heves vita folyt a jogtörténészek között. Murarik álláspontja szerint ez a közösségi forma csak a délszlávoknál mutatható ki.²⁶ A német jogtörténeti irodalom a házközösségekben a germán népek jogintézményét látta, a vezető cseh jogtörténész az intézményt sajátos szláv kollektív szervezetként fogta fel.²⁷ Rudolf Dareste a szláv családközösséget a földműves család olyan általános őstípusának tartotta, amelynek nyomai még az újkor elején is fellelhetőek voltak Franciaország egyes részein.²⁸

Jogtörténeti szlavisztika és a nyelvtudomány

A fiatal magyar jogtörténész használta először a jogtörténeti szlavisztika kifejezést a hazai jogirodalomban. Írásaiban több helyen utalt arra, hogy a történeti kutatásokban, különösen a jog fejlődésének helyes közelítésében a nyelvtudomány eredményei nélkülözhetetlenek. Munkáiból kitűnik ez irányú érdeklődése és tudományos felkészültsége is. Kiváló szláv nyelvismerete biztos alapot adott a szlavisztikai művek megismerésé-

²² SRĐAN ŠARKIĆ: *Rechtsgeschichte in Serbien und Jugoslawien seit dem Anfang des 19. Jahrhunderts*. Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte 29. J. (2007) Nr. 1–2. S. 121–122.

²³ STANISŁAW KUTRZEBA: *Duch prasłowiankiego prawa w prawach narodów słowiańskich*. Przegląd Współczesny. 1932.

²⁴ STANISŁAW KUTRZEBA: *Les croisements des influences occidentales et orientales dans l'histoire des droits slaves*. Conférence des historiens des états de l'Europe orientale et du monde slave. II. partie. Varsovie, 1927.

²⁵ STANISŁAW KUTRZEBA: *Grundriss der polnischen Verfassungsgeschichte*. Puttkammer & Mühlbrecht. Berlin, 1912. 261 p.

²⁶ Murarik ösiség 4. p.

²⁷ MURARIK ANTAL: *A szabad rendelkezési jog Szent István törvényeiben*. Századok, 1934. Pótfüzet 498. p.; Vó: HEKA László: *A szláv népek joga*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2006. 41–46. pp.

²⁸ KAREL KADLEC: *Rodinný nedil čili zadruga v právu slovanském*. Praha, 1898; L(ÉDERER) B (ÉLA): *Rudolphe Dareste: Etudes d'histoire du droit*. Larose et Forcel. Paris, 1889. XII. 417 p. Magyar Igazságügy. XXX. köt. 1889. 464–465. pp.

hez, de ismerte és alaposan tanulmányozta francia és német szakirodalmat is. A legkiválóbb német jogtörténész-szlavistának Heinrich Schmidt-et tartotta.²⁹

Murarik nyelvtörténeti fejtegetéseiben gyakran hivatkozott Melich János egyetemi előadásaira.³⁰ A fogékony joghallgató a kiváló szlavista (ma is akceptált) munkáiból tájékozódott a szláv nyelvek történeti rétegeiről. Ezen az ismereti alapon hivatkozott az ősszlávok összehasonlító módszerrel kikövetkeztetett (protoszláv) nyelvére, amely kezdetben egységet alkotott, de később jelentősen módosult. A 10. század után ebből jött létre a nyugati, a keleti és a déli szláv nyelvcsoport. Írott formában az ősszláv nyelv nem maradt fenn. Melich fontos megállapítása szerint a magyar nyelv szláv jövevényszavai között ősszláv eredetűek nem lehetnek, hiszen a magyarok a történetük során ősszlávokkal nem érintkeztek.

A második nyelvi réteg az ószláv (paleoszláv) nyelv a szlávok első, déli szláv (közlebről bolgár) jellegű irodalmi nyelve, amelyen a legrégebb szláv szövegek íródtak. A jogtörténeti összehasonlítás szempontjából releváns nyelvi réteg az egyházi szláv nyelv, amely praktikus, az egyes államokhoz kötődő és a helyi igényekhez való alkalmazkodás terméke volt.³¹

Melich egy másik tanulmányában érintette a magyar jogi műnyelv szláv eredetű kifejezéseit. Kimutatta, hogy a „perelni”, „szavatolni”, „vádolni” igék a szláv szókincsből kerültek a magyar hivatalos nyelvbe. A Murarik által is elfogadott konklúziója szerint azonban egy kifejezés nyelvi eredete alapján még nem lehet művelődéstörténeti következtetést levonni, hiszen ahhoz további történeti vizsgálatok szükségesek. „Így egészíti ki a nyelvi kutatást a történeti, mert sok olyan műveltségtörténeti kérdés van, amelyre csak e kettőnek: a nyelvi és történeti kutatásnak együttes eredményei alapján kaphatunk helyes feleletet.”³²

A nyelvészeti kutatások, ezen belül a művelődéstörténeti, jelentéstani, lexikális és hangtani bizonyítékok már a két világháború közötti időszakban egyértelművé tették, hogy nyelvünk szláv jövevényszavai hosszas történeti fejlődés eredményei. Az is kiderült, hogy az átvett szavak között egyaránt találhatók letelepedésünk előtti és honfoglalás utáni lexikai egységek. Az államalapítás-kori szókincsünk egy része a görög, másik része a latin műveltség alapján álló szlávok nyelvéből való. Melich kimutatta, hogy nyelvünkben vannak orosz-szláv, egyházi szláv (bolgár), szerb-horvát, szlovén és cseh-

²⁹ MURARIK ANTAL: *Corona Regni Hungariae szlovák megvilágításban*. Bíráló. Egyetemi Ny. Budapest, 1939. 8 p. Klny. a Századok, 1939. évi 1–3. sz. ból. (a továbbiakban: Murarik Corona Regni) 8. p.; *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. Germanistische Abteilung. Bd. 58. 1938. S. 960–961.; HEINRICH SCHMIDT: *Die deutschen Mundarten in Südongarn*. Ungarische Rundschau für Historische und Soziale Wissenschaften 3. (1914) S. 656–677. Schmidt szlavisztikai munkásságára a Századokban elsőként Murarik hívta fel a figyelmet.

³⁰ RAUSCHER-MURARIK 1937. 90. p.; Századok 1937. VII-VIII. sz. 336. p. Melich János ide vágó tudományos tevékenységéről: NYOMÁRKAY ISTVÁN: *A magyar szlavisztika hagyományai*. Magyar Nyelv 96. évf. (2000) 207., 209. pp.

³¹ KISS LAJOS: *Néhány szlavisztikai műszóról (ősszláv nyelv, ószláv nyelv, egyházi szláv nyelv, óorosz nyelv)*. Magyar Nyelv 90. évf. (1994) 361–362. pp.

³² MELICH JÁNOS: *Néhány magyar jogtörténeti kifejezésről*. Nyelvtudományi közlemények 42. kötet (1913). 242. p. Murarik ezt az elvet követte a „dusnok” szavunk szláv eredetének vizsgálatakor. MURARIK ANTAL: *A lélek-váltás (Donum pro salute)*. Regnum, 1937. évf. 162. p. Alapvető hazai jogintézmények újabb nyelvtörténeti elemzéséhez: BERTA, ÁRPÁD-HOMOKI-NAGY, MÁRIA: *Ein ungarischer Rechsthistorischer Terminus türkischen Ursprungs: barom 'Vieh, Rind; Vermögen'*. Studia Etymologica Cracoviensia 2004. Nr. 9. S. 9–27.

tót eredetű szavak. A nyelvészeknek törekedniük kell annak kimutatására, hogy e szavak melyik szláv nyelvből valók, hiszen „akkor fogjuk látni, hogy bár összességében a szláv nyelvi hatás nyelvünkben igen nagy, egy-egy szláv nyelvnek a hatása azonban nem nagyobb, mint pl. a régi török vagy az olasz nyelvi hatás.”³³

A magyar szaktörténet művelői Murarik munkája révén ismerhették meg – az 1930-as évek szláv nyelvű tudományos művei közül különösen fontosnak tartott – František Čáda brünni tudós összegző munkáját is. A szerző a nyelvészet és a jogtörténet-tudomány kapcsolatát vizsgálta. Szerinte a szláv jogtörténet egyes képviselői abból a fikcióból indultak ki, hogy a szláv őshazában az összes szlávoknak közös nyelvük, és olyan közös jogrendszerük volt, amelynek maradványai az egyes szláv jogrendszerekben fellelhetők. Ez a „fikció nemcsak közös jogrendszer meglétét teszi fel, hanem azt is, hogy e jogrendszer olyan tökéletes volt, hogy az az egyes szláv népek jogrendszereinek továbbfejlődésére kellő alapot szolgáltatott.”³⁴

Murarik Antal szerint az összsláv jog hirdetői azt a módszertani hibát követték el, hogy a szlavisztikai jogtörténet tárgykörét nem adekvát módon, hanem pusztán etimológiai módszerrel vizsgálták. Az általuk használt szláv etimológia ugyanis a feltételezett őshazában használt összsláv (protoszláv) nyelv szókincsét a később önállósló egyes szláv nyelvek összehasonlítása révén állapította meg. E tudományos módszernek viszont az a legfontosabb kritériuma, hogy az igazoltan később keletkezett szókincset le kell választani az alapnyelvről.³⁵ Ezt a – nyelvészeti szempontból logikus – módszert alkalmazták az ottani jogtörténészek, annak ellenére, hogy a jog és nyelv között ebben a tekintetben is alapvető különbségek vannak. Murarik szerint a nyelv ugyanis formális jellegű, független azoktól az eszméktől, melyeket általa kifejezünk. A nyelv nem változik azzal, hogy előbb ilyen, majd később ellenkező gondolatot jelenít meg. Ezzel szemben a jogrendszer érdemi, tartalmi léttel bír. A jog fogalma ugyan formális, a tudomány absztrakciója. Az „egy adott” jogrendszerben kifejezésre jutó gondolatok, eszmék viszont az életviszonyokat szabályozzák. Az életviszonyok szabályozása viszont csupán logikai, fizikai, és szociológiai korlátok között lehetséges. Az ettől eltérő, az életviszonyokat figyelmen kívül hagyó szabályozást a társadalom nem követi, az nem válhat valóságos, élő joggá.³⁶

A nyelv ezzel szemben legfeljebb új fogalmak szóteremtésével idomul az életviszonyok változásaihoz, de nagyban-egészben változatlan marad. Murarik ennek alapján azt állította, hogy a hasonló életviszonyok hasonló jogrendszerekhez vezetnek, másrészt az életviszonyok rokonságából önmagában nem lehet nyelvrokosságra következtetni. A kultúra két terméke, a nyelv és a jog külön utakon járnak. A nyelvrokosság kifejlődésé-

³³ MELICH JÁNOS: *Nyelvünk szláv jövevényei*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 13. sz. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest, 1910. 30. p. Vö: KISS LAJOS: *Melich János emlékezete születésének századik évfordulója alkalmából*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 132. sz. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest, 1973. 10-11. pp.

³⁴ RAUSCHER – MURARIK 1937. 89. p.; ONDŘEJE Z DUBÉ-ČÁDA, FRANTIŠEK: *Práva zemska česka*. Praha. Česka Akademia Věd a Umění, 1930. 231 p.

³⁵ MELICH JÁNOS a bölcsészettudományi Kar dékánja: *Az egyetemi év kezdetén (Tanévnyitó beszéd)*. Különlenyomat a Budapesti szemle 1935. évi októberi füzetéből. Franklin-Társulat Nyomdája. Budapest, 1935. 8. p.; RAUSCHER-MURARIK 1937. 89. p.

³⁶ RAUSCHER-MURARIK 1937. 90. p. Vö: BÓDIG MÁTYÁS: *Jogelmélet és gyakorlati filozófia*. Jogelméleti módszertani vizsgálódások. Prudentia Iuris 23. Miskolc, 2004. 12. p.

hez elég az a tény, hogy az egy nyelvcsaládot alkotó népek valamikor közös társadalmat alkottak, amely társadalom konvencionális terméke a közös nyelv volt.

Murarik szerint a jogcsaládok – ha egyáltalán érdemes ezt a fogalmat használni – nem a közös társadalomban, közös őshazában, hanem a hasonló életviszonyokban gyökereznek. Ezért aztán egészen valószínűnek látszik, hogy a szláv őshazában létezett közös szláv jog. „De az ellen már határozottan állást kell foglalnunk, hogy olyan jogintézményeket, amelyek az egyes szláv népeknél, mint közös, vagy hasonló jogintézmények a későbbi korban jelennek meg egyező módon, nem hasonló életviszonyokból fakadó hasonlóságnak, hanem a közös hazából való eredetnek tudjunk be.” Ha a szlavisták okoskodását – vélte – ad absurdum kívánjuk vezetni, szláv jogintézményeket lehetne kimutatni az inka jogrendszerben is.³⁷

A magyar jog eredetisége: a szkeptikus szlovák jogtörténet

Murarik Antal már a Századok 1934-es számában arról tudósított, hogy a pozsonyi egyetem közép-európai jogtörténelmi szemináriumának egyik kiadványa – megtámadva a magyar jogterület történelmi integritását – tudományos felkészültséggel iparkodik a szlovák jogtörténet megalapozására.³⁸ Az intézet igazgatója Rudolf Rauscher professzor volt. Kezdetben Murarik dicsérte Rauscher objektív szemléletét, úgy vélte, hogy ő nem akart minden honi intézményben szlovák gyökereket keresni: a „zsolnai jogkönyv tescheni eredetének bizonyítására irányuló okfejtése, a maga összességében, egyenesen meggyőző.”³⁹

A szlovák jogtörténeti irodalomban azonban egyre szaporodtak azok a nézetek, miszerint a régi magyar jog nem volt önálló, a jogrendszerünk sajátos magyar jelleget csupán az idegen jogi elemek egybeolvasztásának módoszataiban mutat. A tézis végső kidolgozásában és népszerűsítésében Rauschernek meghatározó szerepe volt. Álláspontjának erősítésére egy magyarázati modellt kínáló „összláv” jogrendszer létét feltételezte.

A megváltozott szemléletű szlovák jogtörténész álláspontja nem volt előzmény nélküli. A 19. század végén a népszerű francia tudós, Rudolf Dareste már megkérdőjelezte jogfejlődésünk történeti eredetiségét és jogéletünk önálló jellegét.⁴⁰ Ezt a gondolatot újította fel később a neves Ernst Heymann, aki szerint a régi magyar jog csupán a római jog, a kánonjog, továbbá a germán és szláv normák kompilációja, tehát nem jelenít meg sajátos nemzeti karaktert.⁴¹

³⁷ MURARIK 1937. 5. p.

³⁸ LUBY, ŠTEFAN: *Liptovský a turčiansky register z roku 1391*. Ism.: MURARIK ANTAL *Századok* 1934. 221. p.

³⁹ RAUSCHER, RUDOLF: *O žilinském právu magdeburském nemeckým jazykem sepsaném z roku 1378*. Ism.: MURARIK ANTAL. *Századok* 1935. 344. p.

⁴⁰ RUDOLPHE DARESTE: *Mémoire sur les anciens monuments de droit de la Hongrie* (Extrait du compte-rendu de l'Acad. des Sciences). Orléans 1885. L(ÉDERER) B(ÉLA): *Rudolphe Dareste: Etudes d'histoire du droit*. Larose et Forcel. Paris, 1889. XII. 417. p. Magyar Igazságügy. XXX. köt. 1888. 462. p. Dareste „az alakokhoz makacsul ragaszkodó csehek jogrendszerét”, a magyarral sok tekintetben rokon lengyel, továbbá az orosz és a délszláv jogot különböztetett meg.

⁴¹ A magyar jogrendszer önállóságát megkérdőjelező, az útkereső szláv jogtörténetírásban gyakran idézett Heymann megállapítás: „Das mittelalterliche ungarische Privatrecht ist hiernach aber in der Hauptsache aus germanischen, kanonischen, romanischen und einigen immer mehr zurücktretenden slavischen Elementen zusammengeschießt, und das spezifisch Magyarische des heutigen Rechts liegt wesentlich in der Art, wie

Heymann könyve arra az előadásra épült, amelyet 1917. március 10-én a Berliner Juristischen Gesellschaft rendezvényén tartott. Az előadás és a nyomában megjelent könyv az aktuális magyar magánjogi kodifikációs törekvésekkel foglalkozott. Heymann művében hosszasan taglalta a német-osztrák és magyar politikai-közjogi közeledés szükségességét és várható hasznát. Indokoltan tartotta a magyar kodifikációt, melyet a német és osztrák Mitteleuropa-terv szellemisége szerint képzelt el. A történelmi múlt és nemzeti karakter-jegyek hasonlósága miatt ki kellene alakítani egy hármas szövetséget, amelynek – szerinte – egyik akadálya éppen a magyar polgári anyagi jog kodifikátlansága.

A szláv jog tudományos elemzésének, és a magyar jog másodlagos jellegének kérdésében Murarik élesen szembeszállt Rauscher álláspontjával. Helytelenítette, hogy Rauscher evidensnek tartotta az összsláv jog létét. A magyar szerző álláspontja szerint e tételt pozitív formában még senki sem bizonyította. Murarik ellentmondást látott e tézis, és a szlovák tudós azon állítása között, miszerint a 16. századi cseh jogrendszerhez sokkal közelebb állt az egykorú magyar alkotmány, mint a korabeli orosz. Egyetértett viszont a pozsonyi jogtörténésszel abban, hogy a jogtörténeti szlavisztika művelése fokozott tudományos óvatosságot igényel. Abban is azonos volt az álláspontjuk, hogy a szláv jogi archeológia alkalmazása csak a többi kultúrjelenség feltárásával vezethet eredményre. Murarik is úgy vélte, hogy a jog az össz-kultúra függvénye, annak szerves része. Annak a kérdésnek eldöntése tehát, hogy egy adott korban egy embercsoport közös jogrendszerrel élt-e, nem annak alapján történhet, hogy közös nyelvet használt-e, hanem azt kell kimutatni, hogy az adott korban közös volt-e a kultúrája. A kultúrák elkülönülése után is sokáig megmaradhat a nyelvközösség, de legtöbbször megszűnik a jogrendszer azonossága.

Murarik eszerint ítélte meg a szláv és magyar jog viszonyának és általában minden – kétes értékű – jogátvitel kérdését is. Szerinte az életviszonyok hasonlósága sokkal egyértelműbben teremt jogintézményeket, mint két nép földrajzi közelsége, sőt akár érintkezése is. „Jogintézmények megváltoztatása ugyanis nem olyan egyszerű, nem történik olyan, csupán felületi hatások mellett, mint azt nálunk is sokan hiszik. Minden jogváltoztatás életviszonyokat, érdekeket érint! A jog nem nemzeti tánc vagy valamiféle más népszokás, amelynek átvétele utóvégre senkinek az érdekébe nem gázol.”⁴² „Semmi esetben sem áll meg tehát az a nézet, mely a magyar jogrendszert egyszerűen fényképező lemezek nézi, melyre a szláv jogélet fénykévei hatottak, s amelyből most a szláv jogtörténészek a szláv jogot újra elő akarják hívni, elretusálva a nem szlávnak tartott vonalakat.”⁴³

Murarik nyomatékosan hangsúlyozta: az sem tételezhető fel, hogy a magyar jog mentes maradt minden külföldi hatástól. „Ellenben az is bizonyos, hogy a magyar jog-

diese Elemente miteinander verschmolzen sind. Man kann in diesem Sinne sehr wohl von nationalen ungarischen Bestandteilen des heutigen Privatrechts sprechen. Aber das Bild des mittelalterlichen ungarischen Privatrechts ist von dem des germanischen Rechts in den an slavische Gebiete angrenzenden oder germanisierte Slavengebiete darstellenden Ländern, wie Böhmen oder sogar Schlesien, nicht allzu verschieden, und das heutige ungarische Privatrecht setzt sich letzten Endes aus den gleichen Elementen wie dasjenige Oesterreichs, der Schweiz und des Deutschen Reichs zusammen.” ERNST HEYMAN: *Das ungarische Privatrecht und der Rechtsausgleich mit Ungarn*. Verlag von J.C.B.Mohr. Tübingen, 1917. 16. p.; HOMOKI-NAGY MÁRIA: *A magyar magánjog kodifikációja a 19. században*. Jogtörténeti szemle 1. évf. (2004) 4–7. pp.; MURARIK 1937. 8. p.

⁴² RAUSCHER-MURARIK 1937. 91. p.

⁴³ MURARIK 1937. 6. p.

rendszer is hatott a szomszédos s közöttük szláv népek jogrendszerére. E kétirányú hatások vizsgálata a szláv és magyar jogtörténészek közös feladata.” Örömmel vette tudomásul, hogy e kérdés felvetésénél a szláv tudósok részéről csak „saját jogrendszerük túlbecsülésével találkozunk, de a magyarsággal szemben ellenséges érzülettel nem. Nyújtson ez a körülmény is újabb alapot a szláv és magyar jogtörténészek együttműködésére.”⁴⁴

A jogi szlavisztika Murarik egyéb munkáiban

A fiatal szerző ősiségről írt alpmunkája is módszertani tudatossággal, a komparatisztika magas színvonalú alkalmazásával készült. Szerinte a magyar jogfejlődés a közép-európai régió jellegzetes vonásait hordozza, ezért történeti normarendszerünk fejlődésbeli párhuzamait, és részbeni azonosságait természetesnek kell tekintenünk. Már a kortársak figyelmét is felkeltette a könyvében közölt szakirodalom széles köre, a német, a francia, a latin, a szlovák, a lengyel, az óorosz, az angol és a cseh nyelvű érdemi hivatkozások tömege. Murarik az ősiség kutatásakor a történeti és jogászai közelítésmódok közül az utóbbit választotta.

A mű összehasonlító jogtörténeti anyagának összegyűjtésénél elsősorban közép-európai, főként a környező szláv népek jogrendszerét tartotta szem előtt. Álláspontja szerint az ősiség körébe azok a jogintézmények tartoztak, amelyek vagyongazdálkodási korlátozást eredményeztek. Ilyenek voltak régi jogunkban a házközösség, a fiscalitás, az osztályosok beleegyezése, a végrendelet-alkotás tilalma és az özvegy ellátására vonatkozó szabályok. Műve legfontosabb megállapítása, hogy e kötöttségek a környező népeknél több-kevesebb mértékben és változó elnevezéssel szintén jelen voltak. Az ősiség ezek szerint nem magyar eredetű intézmény.⁴⁵ Ő is megerősítette azt a nézetet, „hogy a lengyel, de fokozott mértékben a litván privilégiumok az arany bullát megerősítik, Nagy Lajos által kiadott 1351. évi magyar szabadságlevél hatását kiáltóan tükrözik.” Ami a litván leánynegyedlet illeti, Murarik feltételezte a közvetlen magyar hatást, de nem zárta ki a lengyel czwarczizna modell-alkotó hatását sem.⁴⁶

⁴⁴ MURARIK 1937. 8. p. Szerzőnk követve a korabeli szlovák irodalmat, a következő művekről írt átfogó ismertetést: *Pamiatke Trnavskej Univerzity 1635–1777*. Spolok Sv. Tojtechy. (A nagyszombati egyetem 1635–1777 emlékének a Szent Adalbert Egyesület.) Trnava, 1935. 336 pp.; *Trnavský Sborník*. K 300. výročí založení university v Trnavě vydala Učená Společnost Safaříkova v Bratislava. (Nagyszombati tár. A nagyszombati egyetem alapításának 300. évfordulója alkalmából kiadta a Safarik Tudományos Társaság Pozsonyban.) Bratislava, 1935. 116 pp.; DUBRAVEC, ŠTEFAN: *Apologetika a kontroverzistika na hvýalej katolickej univerzite v Trnave*. (Hitvédelem és hitvitázás a volt nagyszombati katolikus egyetemen.) (Kny. a „Sborník Literárno-Vedeckého Odboru SSV.” II. évf. 2. kötetéből.) Trnava, 1935. 55 pp.; VILIKOVSKÝ, JAN: *Verše o prešidlení university z Trnavy do Budína*. (Versek az egyetemnek Nagyszombatról Budára költözéséről.) (Kny. a „Bratislava” 1935. évf.-ból.) Bratislava, 1935. 4 pp.; Századok 1937. VII–VIII. sz. 332–338. pp.

⁴⁵ MURARIK 1937, 11. p. Vö: ECKHART Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Budapest, 1946. 366. p.

⁴⁶ Murarik ősiség 191. p.; DIVÉKY ADORJÁN: *Az Arany Bulla hatása a lengyel jogra*. Értekezések a Történeti Tudományok köréből XXVI. köt. 2. sz. (1942) 25. p.

Murarik a szabad rendelkezési jogról szóló tanulmányában⁴⁷ is széles körben idézett szláv nyelvű jogforrásokat. E tanulmányának lényege, hogy államalapító királyunk vonatkozó törvényei az egyház javára szóló adományokat kívánták lehetővé tenni. „A magyar birtokjog történetének iránya a birtokforgalom teljes fokú kötöttségéből visz az 1848-ban bekövetkezett rendelkezési szabadság felé. Ebben az állandó irányú fejlődésben csak epizód jellegű Szent István I. törvénykönyvének egyházi hatás alatt létrejött 6. cikke.” Ez az uralkodói rendelkezés nem zavarta meg a jogfejlődést, de téves irányba vitte a magyar és a szláv jogtörténetírást. Az a körülmény, hogy öröklési jogunk történetének e forrása a rendelkezési szabadságot biztosította, továbbá, hogy a hasonlóképpen rendelkező Aranybulla Szent István törvényeire hivatkozott, „oly pompás csapdának bizonyult, hogy első foglya a kitűnő Werbőczy, aki azt hirdette, hogy Nagy Lajos hozta be az ősiséget az eredeti rendelkezési szabadsággal szemben (Tripartitum I. 64.). Werbőczy tekintélye azután sok kiváló tudósunkat rántotta magához.”⁴⁸

A jogi lingvisztika tárgykörét érintette az a Murarik mű is, amely Jozef Karpat cseh-szlovák történész tanulmányára⁴⁹ reagált. A fiatal történész az Árpád-kori forrásokban a szentkorona-tan és a koronaeszme közötti kifejezésbeli különbségeket analizálva arra keresett tudományos választ, hogy a korona a korabeli felfogás szerint jelentett-e többet, mint koronázási ékszer.⁵⁰ Karpat a filológiai módszert alkalmazta. „Igen nagy szorgalommal és rendszerezni tudással szedte össze Árpád-kori forrásainkból, törvényekből, krónikákból, oklevelekből a «corona» szó bármiféle alakban elvont jelentéssel, átvitt értelemben való jelentkezését. Majd elsősorban filológiai összefüggés, tehát főleg a jelzők szerint csoportosítja forrásanyagát.”

Ez a (filológiai) módszer Murarik szerint a jogtörténetben általában kerülendő, mert „nem más, mint a jogforrások grammatikai szempontú magyarázata, mely a középkorban a pongyolán használt kifejezések tautológikus áradatának a precizitás erényét imputálja.” Ehelyett a klasszikus jogtudományi iskola által mindig előtérbe helyezett, mélyebb értelemben vett interpretatio doctrinalis módszerével, tehát az occasio legis és a ratio legis nyomon követésével kell a magyarázandó jogforrás szövegének helyes értelmét keresni. Ennek ellenére az volt a véleménye, hogy Karpat kiinduló tézise indokolta az alkalmazott filológiai módszert, az interpretatio grammaticalist. Egyrészt azért, mert „igen messze és egyelőre ködös ismeretlenbe vezetne a koronaeszme kifejlődése occasiojának kutatása,

⁴⁷ MURARIK ANTAL: *A szabad rendelkezési jog Szent István törvényeiben*. Egyetemi Ny. Budapest, 1935. Klny. a Századok 1934. évi pótfüzetéből. A bírálat VÁCZY PÉTER: *A hűbériség szerepe Szent István királyságában*. (Századok, 1932. 369–393. pp.) című tanulmányhoz kapcsolódik.

⁴⁸ MURARIK 1937. 15. p.; Bónis 1940–41. 436. p.

⁴⁹ KARPAT, JOZEF: *Corona Regni Hungariae v dobe árpádovskej*. (Corona Regni Hungariae im Zeitalter der Árpáden.) A Komenský-egyetem közép-európai jogtörténeti szemináriumának kiadványa. (Szerk. Rauscher Rudolf.) Bratislava, 1937. (a továbbiakban: Karpat Corona Regni) 96 pp.

⁵⁰ Murarik Corona Regni 8 p.; PECZE Ferenc: Szemelvények a Szentkorona-tan visszhangjáról a külföldi szakirodalmi forrásokban. In: *A magyar Szent Korona és a Szentkorona-tan az ezredfordulón* (Szerk.: Tóth Zoltán József). Szent István Társulat. Budapest, 1999. 141–142. pp.; BÓDI STEFÁNIA: *A Szent Koronaeszme különbségei Eckhart Ferenc, Timon Akos és Bartoniek Emma felfogásában*. Polgári Szemle. 2015. június. 11. évf. 1–3. sz.

másfelől pedig e középkori misztikát lehelő szemléleti mód rációját öncélúságán kívül keresni önellentmondásnak, vagy legalább is anakronizmusnak hatna.⁵¹

Indokoltnak tartotta e módszer azért is, mert ebben az esetben nem egy jogforrás értelmezéséről van szó, ezért a jogtudományi szempontnak nem kell feltétlenül érvényesülnie. Felfogása szerint a koronaeszme nem jogintézmény, nem is jogelv, hanem politikai, államtani szemléletmód és csupán a jog és az állam részbeni azonossága tette egyben jogszemléleti móddá is. Legfeljebb közjogi fikció, s mint ilyen – a múltra vonatkoztatva – nem is a jogtörténetet, hanem a jogtudomány-történetet érdekli. Karpát a helyesen alkalmazott filológiai módszer eredményeként állapította meg a koronaeszme Árpád-kori tartalmát: „A koronaeszme nem jelenik meg következetesen azonos tartalommal. Ha még emellett azt a lehetőséget is tekintetbe vesszük, hogy sokszor stiláris tautológiával állunk szemben, akkor a koronaeszme a rex és a regnum közötti, azokkal kollízióban álló fogalom, mely azonban inkább a rex fogalmához hajlik. Végeredményben azonban mindkettőtől különbözik, és a királyi hivatal, méltóságot jelenti eszmei teljességében, mindinkább elszakadva az egyes királyok személyétől és fokról-fokra közelebb jutva a regnum, mint államhatalom fogalmához.”⁵² Murarik szerint a koronaeszme története, mint eszmetörténeti kérdés jellegzetesen szellemtörténeti és nem jogtörténeti probléma. E munkájában is hangsúlyozta, hogy a jogélet történeti vizsgálatában a szellemi kultúra termékeinek elemzése csak a kultúrkörök jogtörténetének alakjában történhet helyesen. Szerinte Karpát e módszertani követelménynek mindenben eleget tett, amikor „szépen megírt” fejezetében ismertette a környező államok szakirodalmában megjelenő koronaeszmet és megvilágította e felfogások mienkhez való viszonyát.⁵³

A nyelvészeti érvek előbukkantak Móra Mihály Gratianus tevékenységét elemző tanulmányainak ismertetésében is. Murarik ebben párhuzamot vont Werbőczy Hármaskönyve és Gratianus munkája között, hiszen mindkettőt a követés, és nem hatalmi jóváhagyás legitímálta. Ilyen folyamat, tehát erős interaktív kölcsönhatás zajlott a Kárpát-medencében élő népek, tehát a magyarok és szlávok között is.⁵⁴

*

Murarik Antalnak nagy szerepe volt a szláv jogtörténet eredményeinek ismertetésében, kritikai értékelésében és hazai átültetésében. A jogi szlavisztika számára tudományos-módszertani kérdés volt, írásaiban nem vezette nemzeti elfogultság vagy kulturális előítélet. Szerepe volt abban, hogy nálunk is meghonosult egy tárgyyszerű tudományos közelítési mód, és körvonalazódtak a jogtörténeti szlavisztika határai. A két világháború közötti korszak történetírását erős kritikával illető tudományművelő utódok szerint

⁵¹ RAUSCHER – MURARIK 1937, 51. MURARIK 1937, 5. p. Vö: SZABÓ MIKLÓS: *Ars Iuris*. A jogdogmatika alapjai. Prudentia Iuris 24. Bibor Kiadó, Miskolc, 2005. 175–180. pp.

⁵² Karpát Corona Regni 70. p.

⁵³ Murarik ősiség 214. p.; RAUSCHER-MURARIK 1937, 90. p.; MURARIK 1937, 6–7 pp.

⁵⁴ MURARIK ANTAL: *Gratianus és a középkori perjog*. Egyetemi Ny., Budapest, 1939. 216–222. pp. Klny. a Századok 73. évf. 1939. 4–6. sz. 221. p.; Korai magyar történeti lexikon (9-14. század). Főszerk.: Kristó Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. 552. p. Murarik etimológiai elemzése szerint a magyar jogéletben fontos közreműködőt jelölő „pristaldus” szavunk a „prisztal”, trónt jelölő szláv kifejezésből származik, tehát királyi küldöttet jelenthet.

Murarik Antal a kelet- és közép-európai népek jogfejlődésének vizsgálatában viszonylag haladó tanításokat hirdetett.⁵⁵ Az értékelést kiegészíthetjük azzal, hogy a fiatal magyar jogtörténész olyan eredeti tudományos módszert dolgozott ki és alkalmazott, amely napjainkban is példaadó és követőkre vár.

ISTVÁN STIPTA

VERSUCH ZUR EINFÜHRUNG DER RECHTSHISTORISCHEN SLAWISTIK IN UNGARN: ANTAL MURARIK

(Zusammenfassung)

Die thematischen und methodischen Versuche von Murarik wurden im Bereich der Untersuchung der Herkunft des ungarischen Rechts und der Analyse des slawisch-ungarischen Transfers wenig bewertet. Die Studie versucht, die bruchstückhaften Arbeiten des jung verstorbenen Autors im Zusammenhang mit der slawischen Rechtsgeschichte vorzustellen und ihre wichtigsten Parameter zu resümieren. Antal Murarik hatte eine große Rolle, die Ergebnisse der slawischen Rechtsgeschichte zu verlautbaren, kritisch zu bewerten, und in Ungarn zu übertragen. Er hatte eine große Rolle dabei, dass eine sachgerechte wissenschaftliche Annäherungsweise in Ungarn etabliert wurde und sich die Gründe der rechtshistorischen Slawistik abzeichneten. Seinen Lebensweg zu überschauen ist eine Ehrerbietung vor einem Juristen, der der Anhänger und erfolgreiche Vertreter der auf historischen Kenntnisse begründenden rechtstheoretischen Annäherung und der die allgemeinen Tendenzen des Rechts berücksichtigenden Rechtsgeschichte von Tatsachenforschung war.

⁵⁵ HORVÁTH PÁL: *A kelet- és közép-európai népek jogfejlődésének főbb irányai*. Közgazdasági és Jogi Kiadó. Budapest, 1968. 496. p.; PECZE FERENC: *A kelet- és közép-európai jogfejlődésről szóló könyv vitája*. Magyar Tudomány. 1968. 75. kötet. (Új folyam) 13. kötet. 1968. 9. sz. 590. p.